

Јелена Н. Арсенијевић Митрић

Универзитет у Крагујевцу, Филолошко-уметнички факултет – Србија

e-mail: jelena.arsenijevic@kg.ac.rs

СЕДАМ ДАНА ЋУТАЊА У КЊИЗИ О ЈОВУ*

Апстракт: У раду се анализира дијалектика прећутаног и изреченог у старозаветној Књизи о Јову. У први план избија проблем неразумевања и немогућности истинске комуникације између Јова и његових пријатеља. Ситуација у којој се налази Јов за њих је нешто суштински ново, незамисливо и недокучиво, у потпуној супротности са класичним учењем којег се држе. Страх, лицемерје и догма јесу препреке које онемогућавају емпатију и спутавају их да истински пригрле страдалника. Показује се да Јовова узданица нису ни пријатељи ни жена, већ Јахве као једини егзистенцијални излаз. Након духовног колебања и пристајања уз традиционално виђење људског живота као сени која одлази у Шеол, код Јова долази до преображаја и својеврсног анагоризиса када он сведочи о искорачењу из те наизглед крхке људске егзистенције. Јов међу првима гледа изван граница смрти, изражавајући веру у васкрсење и не само у духовно већ и у телесно васкрсење. Сама његова судбина најавује будућих Христових патњи, те тако он представља архетип Христа, као онога који страда без кривице.

Кључне речи: Књига о Јову, мудросна књижевност, Јов, Христос, архетип, дискурс тишине, дијалектика прећутаног и изреченог, теодицеја.

*И сјећаху код њега на земљи
седам дана и седам ноћи,
и ниједан му не проговори ријечи,
јер виђаху да је бол веома велик.*

Јов 2,13

Зашто си, Господе, одступио далеко?

Псалам 9,22

Речи су Господње речи чисте.

Псалам 11,7

У раду се анализира старозаветна Књига о Јову као део библијске мудросне књижевности, при чему је акценат на истраживању смењивања различитих врста говора и не-говора, дијалектике прећутаног и изреченог. Поставља се питање шта приповеда ћутање (Јовова ћутња, немаштост пријатеља, али и ћутање Јахвеа) у овој књизи? Након

* Овај рад је део истраживања која се изводе на пројекту 178018 *Друштвене кризе и савремена српска књижевност и култура: национални, регионални, европски и глобални оквир* који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Саопштење са XI међународног научног скупа *Српски језик, књижевност, уметност* одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, 28–29. октобра 2016. године.

посете тројице пријатеља наступа недеља ћутања, а затим свако од њих износи сопствене погледе на ситуацију која је задесила едомског шеика, где су ставови свих говорника аргументи традиционалне веронауке којој се сам Јов, сопственом апсурдном егзистенцијалном ситуацијом, супротставља. Јов је за пријатеље до краја књиге потпуна енигма.

Питамо се о ћутању пријатеља које је уследило након што су се видевиши прогнаног Јова, како на ђубришту струже крв са рана, повукли свако у себе, да се у сузама посипају пепелом? Седам дана и ноћи седели су са њим, а да за то време нико од њих није изустео ни речи. О чему су ћутали, о ономе што се никако не може, или не сме изговорити, да ли је свако од њих већ имао припремљен говор који је утихнуо оног момента када су видели оно што се не да видети, а онда ни изрећи, нити описати. У први мах бесмисао на који нема одговора? „Речи су ту, пред Јововим болом, биле и немоћне и сувишне.“¹

У то је седмодневно² тиховање свако од њих замотавао своје речи, и кад проговоре нико од њих неће изрећи ништа суштински ново, сакриће се иза старих фраза, иза традиционалног вероучења, религиозног формализма, као иза празних речи, речи олупина, оних које скривају бесмисао, а откривају страх и ужас пред непознатим. Ситуација у којој се налази Јов за њих је нешто суштински ново, незамисливо и недокучиво, његова судбина улива страх у кости пријатеља који га се одричу. „Пријатељи ме заступају а говоре против мене“ (Јов 16,20)³, јада се Јов упоређујући их са несталним пустињским потоцима. Они не виде даље од круте догме и здраворазумске логике, њихова обраћања патнику прерастају у својеврсни истражни поступак против Јова у којем му предлажу да се покаје, да се одрекне зла које је починио, те да се једино кроз покајање кривац може обратити Богу.

Делимично значење седмодневног ћутања бива нам откривено након седам дана у разговору са Јовом. Видели су његову муку, сажалили се а затим му ипак саучешће у патњи речима нису могли показати јер су били надвладани својим религијским предубеђењима, која су налагала да иза тако великог страдања и патње мора постојати сразмерни грех који је Јов починио. Тишину прекида сам Јов, а не пријатељи, он мора да проговори. Његовим криком почиње поетски део књиге о Јову у којем он проклиње дан свог рођења и изражава жељу за непостојањем које би значило одсуство страховите муке и бола.

Ако погледамо структуру књиге, између пролога и епилога налази се средишњи део који чине три дијалошка циклуса између Јова и његових пријатеља, након чега следи уметак који има монолошку форму и коначно Јахвеов говор из олује, такође дат у

1 Костић 2014, 475

2 Број седам на древном Блиском Истоку симболизује потпуност, пунину, савршенство, сталност. Знамење је Бога, заокружености простора и времена. Види: Вишић 2008, 72. У Библији се помиње веома често, 77 пута у Старом завету (свећњак са седам кракова, седми дан одмора, седморо небеса, Соломону је потребно седам година да подигне град, губавац зарања седам пута у Јордан а затим оздрављује, седам дебелих и седам мршавих крава из Јосифовог сна...). Седам упућује на свеукупност небеских боравишта, моралног поретка и енергија нарочито у духовном поретку. Овај број може да означава смер одређене промене услед завршетка циклуса и позитивне обнове, те тако у себи поседује и моћ подстицања трансформације. Такође, може указивати и на одређену тескобу будући да означава прелазак из познатог у непознато, границу која значи да је један циклус окончан али и најављује неизвесност од онога што долази. Види: Ševalije, Gerbran 1983, 585-587.

3 Старозаветни наводи дати су према преводу Института за хебрејски језик: *Свето писмо* 2010, осим ако није другачије наглашено.

облику монолога⁴. Три дијалогска циклуса јасно упућују на драмску структуру. Након дугог агона између Јова и његових пријатеља, настаће непремостив јаз између њега и њих, где суштинска комуникација и разумевање изостају. Елифас у свом говору управо то и наглашава питањем „Шта ти знаш а да ми не знамо? Шта ти разумеш а да ми то не разумемо?“ (Јов 15,10) Стога, Јову преостаје само монолог који прераста у тужбалицу упућену Богу. „Трећа глава Књиге о Јову у целини и посебно њен завршни део (завршни стихови) представља песму у песми о Јову. То је песма тешког невољника. Ламент над страдањем и страдалником. *Химна међу рушевинама*. Елегија свих несрећника овога света“⁵.

Све нам у овој књизи указује на то да је немогуће доћи до аутентичне комуникације јер они који се представљају као пријатељи заправо то нису. Јов их назива „окрутним тешитељима“ (Јов 16,2). Страх, лицемерје и догма јесу препреке које блокирају емпатију и спутавају их да истински пригрле страдалника. Показује се да Јовова узданица нису ни пријатељи ни жена⁶, већ Јахве као једини егзистенцијални излаз. Како Драгомир Костић напомиње „*Књига о Јову* изражава у основи тежњу човека да доспе до Бога. Све друго, као, понајпре, неправедно страдање, или теодицеја, односно оправдање Бога је друго, и у вези с тим!“⁷.

Ћутња је за Јова била терет већи него било који други. Оно што Јова одржава у животу јесте причање, могућност да речима олакша себи муку. Јадиковка, тужбалица је његов једини начин да се избори са огромним болом. Елифас управо то његово држање за речи као последњу котву види као грешно, вулгарно и богохулно – о болу се ћути, о њему је нумесно приповедати. „Хоће ли мудар човек казивати празне мисли“ (Јов 15,2)⁸, причање само по себи ништа не помаже, нити шта решава, закључује он. Оптужује га да лукавим језиком ради себи о глави. Софар упућује Јову сличну примедбу, с тим што користи прилику да их све опомене да коначно умукну, да приведу речи своје крају, да се како каже „уразуме па да онда говоре“ (Јов 18,2). Оно што је посебно битно Елифас га оптужује да је крив јер се повинује заносима срца и јер пушта да речи излазе из његових уста: „Зашто те заноси срце твоје?“ (Јов 15,12) А управо је оно једини одговор који даје ова књига, Бог се једино срцем може спознати. Јову је то јасно и стога им

4 Види: Harrington 1993, 280-281.

5 Костић 2014, 475.

6 Жена га саветује да се одрекне своје постојаности у доброту и поуздања у Бога те да потом сконча. Супротно Јову, она није могла да се носи са несрећама које су их снашле, губитком деце, имања, угледа, здравља. Сотона је управо то очекивао од Јова, да подлегне искушењу и прокуне Бога. Потребно је нагласити како *Вулгата* даје скраћену верзију дијалога између Јова и његове жене, док је у *Сентуагинти* њено обраћање остало сачувано у целини: „Кад тако доста времена прође његова му жена рече: /’Докле ћеш бити постојан говорећи: ’Ево, још мало ће времена проћи/кад ће ме озарит нада у властити спас.’ / Јер, ево, са земље на тебе ишчезну спомен./синови и кћери, болови и труди утробе моје./око којих се тол’ко умарах./Ти пак у трулежи сједећ’ под ведрим небом/проводиш ноћи./а ја потукач и слуга/од мјеста до мјеста, од куће до куће идућ’/све гледах кад ли ће сунце на починак отић’/да ме умину боли и труди који ме притискају сада./Него обрати се Господу и скончај! /’Он је прекорно погледа и рече: /’Каза као што би лудакиња рекла! /’Ако ли из руке Господње примамо добро, зар ћемо/одбити зло?’ /’При свему ономе што се зби Јов/ништа уснама својим не згријеши Богу.“ Вишић 2008, 71-71. Такође, потребно је нагласити да постоје велике разлике у преводима жениног савета упућеног Јову изреченог у деветом стиху друге главе. У Даничићевом преводу стоји: „благослови Бога, па умри“, код Вишића: „обрати се Господу и скончај!“, док у преводу Института за хебрејски језик овај стих гласи: „прокуни Бога, па умри“.

7 Костић 2014, 469.

8 Наведено према преводу Ђ. Даничића, издање: *Свето писмо* 1975.

поручује да је Бог „од срца њихових мудрост сакрио“ (Јов 17,4). Стога можемо говорити о нужном неуспеху сваке филозофске теодицеје, питање вере није питање разума који се у том случају уплиће у антиномије, већ пре свега питање срца. Уле Мартин Хејстад, разматрајући хришћанску метафизику срца, напомиње како се реч срце у Старом завету појављује више од 850 пута: „Већ у Старом Завету најважнија је чињеница да је срце повезано с Божјом љубављу“⁹. Ако пажљиво читамо уочићемо да је оно већ на самом почетку *Књиге о Јову* стављено у фокус када се помиње Јов као свештеник свог племена и породице, и његово приношење жртви паљеница за спас чланова своје породице¹⁰, јер „може бити да су се огријешили синови моји и похулили на Бога у срцу свом“ (Јов 1,5)¹¹.

Јовова тужбалица је монолог, свестан да је остао сам, једини његов егзистенцијални излаз представља Јахве, међутим он му се не одазива све до самог краја када се појављује из вихора. Истинског дијалога у овој књизи нема, пријатељи као посматрачи Јовове трагедије изричу сопствене истине којих се слепо држе, упућују му реторичка питања те његове одговоре само привидно слушају. Тишина је оно чега се Јов боји, заглушујућа тишина која не даје одговора, нити објашњења за његову муку, за његову несразмерну патњу. Страх од Бога који се лајтмотивски провлачи јесте страх од Бога који ћути, стрепња да не изгуби благодат и љубав Божију. Он се непрестано колеба да ли да се обрати Богу или да стави прст преко уста и заћути, пита се: „Али како смртни човек може бити у праву кад се спори с Богом? Кад би Бог хтео да се с њим препире, човек не би могао да му одговори ни на једно од хиљаду питања [...] Зато му нећу одговорити чак ни ако будем у праву. [...] Кад бих га звао да ли би ми се одазвао? Не верујем да би чуо глас мој“ (Јов 2,2-16) Павле Евдокимов, бавећи се тајном ћутања у књизи *„Луда“ љубав Божија*, истиче како је управо „ћутање Ноја припремило да постане знак завета. Исто је било са Јоном или Јовом који меће руку своју на уста своја (Јов 40,4) и чека поруку, тј. животворну реч од Бога“¹².

Јов у својим монолозима упућује мноштво питања, сваки његов одговор пријатељима заправо је низ питања које он упућује Творцу. А то су питања и проблеми сваке теодицеје, откуд зло у свету, пита се Јов „на земљи која је предата у руке безбожнику“ [...] „Ако он то не ради, ко онда ради?“ (Јов 9,24), наставља Јов, по чијем налогу безбожнику и праведном исто бива, зашто праведници пате и страдају, зашто се добрим људима дешавају лоше ствари, питања су које понавља и Проповедник: „Зашто безбожници живе? старе? и богате се?“ (Јов 21,7)¹³. Један од могућих одговора на накнадно постављена Јовова питања, који једног момента стиче утисак како се сам Бог бори против њега, даје пролог *Књиге о Јову* тематизујући архетипску борбу космоса и хаоса, добра и зла. Из пролога на небу сазнајемо да се Сотона бори против Јова, желећи да га оклевета, како и само његово име говори, као противник¹⁴, сплеткар појављује се пред Богом.

Према библијском предању миту о човековом паду и драми протеривања из раја претходила је драма у анђеоском свету, у којој је Луцифер, као првобитно најсјајнија звезда (Иса. 14,12), прогнан из небеских сфера и осуђен на прогонство, да вечно *проходи и обилази земљу*. Он представља архетип бездомника, луталице, некога

9 Хејстад 2011, 70.

10 О Јову као свештенику и поглавару своје породице и племена види: Вишић 2008, 66.

11 Наведено према преводу Ђ. Даничића, издање: *Свето писмо* 1975.

12 Евдокимов 2001, 25.

13 Наведено према преводу Ђ. Даничића, издање: *Свето писмо* 1975.

14 Јевр. хасатан – „противник“.

ко је изгубио уточиште и смирење, божанску љубав, а задобио вечити дух негације, немира и деструкције. Тако је представљен и у овој књизи, као рушилачки фактор који ремети хармонију божански створеног света. Јов је од почетка окарактерисан као праведни слуга Божији, опозиција Сотони који то не жели да буде, али у некаквој крајњој перспективи, Божијем плану он то ипак јесте, јер је Јахве приказан као свемоћан па његово противљење окреће на крају у своју корист. У дијалогу између Бога и ђавола, Јахве наступа као антрополошки оптимист држећи се уверења о Јововој праведности и доброты, док је сотона антрополошки песимист који истиче како је Јов праведан само стога што је заштићен божанском милошћу и да ако би му се она барем привремено ускратила тек тада би он био доведен до праве слободе избора. Ђаво жели да докаже да Јов може постати најгори од свих људи оног тренутка када му буду ускраћена сва божанска добра. Битно је нагласити како Бог не жели да Јова стави на пробу, већ је то потребно његовом противнику. Ипак, чест је случај да управо на овом месту, упркос чињеници да сам текст не даје повода, долази до интерпретативне погрешке, својеврсног читавања (у анализама Норттропа Фраја, Лешека Колаковског, К. Г. Јунга, Лаша Свенсена). Нортроп Фрај, у студији *Велики код(екс)*, наводи како је „Бог био склопио са Сотonom неку врсту опкладе о Јововој верности“¹⁵. О склапању уговора пише и Колаковски у тексту „Јов или Антиномија врлине“¹⁶. Лаш Свенсен, такође, тврди како „Књизи о Јову претходи приповест да су се Бог и Сатана опкладили“¹⁷. Највероватније да се оваква интерпретативна заблуда, о наводној опклади између Бога и ђавола, јавља услед утицаја касније Гетеове адаптације ове сцене у Прологу на небу у *Фаусту*. У књизи *Психолошке расправе*, у одељку „Одговор на Јова“, Јунг износи тврдњу о аморалности Јахвеа која потпуно пренебрегава текстуалну чињеницу да искушавање и деструкција овде потичу од Сотоне:

„Али, с друге стране, он мора себи да призна да му нико други не наноси неправду и да нико други не врши насиље над њим до управо сам Јахве. Он не може да порекне да се налази насупрот Богу који не мари ни за какав морални суд, тј. који у односи на себе не признаје никакову обавезујућу етику. Величина Јовова је зацело у томе што он, суочен са тим потешкоћама, не бива поколебан у јединство Бога, већ јасно види да се Бог налази у противречности са самим собом, и то у тако тоталној противречности да је он, Јов, сигуран да ће у Богу наћи браниоца и заступника против Бога. Колико је сигуран у зло толико је сигуран и у добро код Јахвеа. У човеку који нам наноси зла не можемо истовремено да очекујемо и помагача. Али Јахве није човек; он је обоје, прогонитељ и помагач уједно, при чему је један аспект исто тако стваран као и други“¹⁸.

Бог допушта зло, дозвољава искушавање, јер не жели да ускраћује слободу ни људима ни анђелима, у овом случају палом анђелу Сотони. У таквој допуштеној слободи дешава се Јовова трагедија. Уколико би одузео човеку слободну вољу, дакле могућност да бира између добра и зла, ускратио би му оно по чему му човек суштински наликује. Како Александар Мењ истиче: „Спасење се не може остварити без слободе. [...] човек је лик и подобје Творца, и свако је од нас слободан да тај лик у себи открива, чисти и узноси или, напротив, да га затамњује, прља и газе“¹⁹. Јов мора да истраје у својој боголикости, и да не дозволи да га најстрашнији бол учини најгорим човеком. Јахве наглашава Сотони да не сме Јову да узме живот, и да не сме да му дирне у душу, тј. не може да утиче на његову слободу избора, сам човек пушта или одбија зло од своје душе.

15 Fraj 1985, 240.

16 Види: Kolakovski 1990, 45.

17 Svensen 2006, 71.

18 Jung 1978, 229.

19 Мењ 1997, 20-95.

Показује се овде да је поверење Бога у човека огромно, често упркос човековој малодушности, а да Сотона човека види као ниско биће, црва који гмиже по земљи. У Гетеовој адаптацији Мефисто за човека каже да је гори од звери²⁰, а ни став Великог инквизитора код Достојевског није бољи, он оптужује Христа због тога што превише верује у човека идеализујући га, а човек је како инквизитор вели „створен слабији и нижи“²¹ него што га је Христос замишљао.

У *Књизи о Јову* Вилдад даје једну крајње деградирајућу слику човека као црва, који не може бити чист и праведан. Елифас говори о „гадном и смрдљивом човеку који пије неправду као воду“ (Јов 15,16)²². Имајући пролог у виду, знамо да ђаво на сличан начин види човека као ништавно створење недостојно Божије љубави и пажње. У седмој глави сам Јов ће се у једном моменту приклонити таквом песимизму, човек је смртно биће које није вредно Божије пажње, облак који се појави и нестане, мољац, суви лист, сенка и прах земаљски. Ипак, код Јова након духовног колебања и пристајања уз традиционално виђење људског живота као сени која одлази у Шеол, долази до преображаја и својеврсног просветљења када он сведочи о искорачењу из те наизглед крхке људске егзистенције. Његов пети говор испуњен је надом, иако је пре тога јадиковао враћа му се духовна снага, Јов међу првима гледа изван граница смрти, изражавајући веру у васкрсење и не само у духовно већ и у телесно васкрсење. Он каже: „И ако се ова кожа моја и рашчини, опет ћу у телу свом видети Бога, Ја исти видећу га и очи моје гледаће га а не друге“ (Јов 19,26-27)²³. Поједини тумачи, међу којима су Мартин Бубер и Морис Фридман²⁴, пренебрегавају овај искорак, тумачећи га строго из перспективе краја књиге, истичући како се овим стиховима жели рећи да ће се на крају сам Господ као *deus ex machina* обратити Јову, а да не може бити говора о најави васкрсења.

Ипак, сама Јовова судбина најавује будућих Христових патњи, те тако он представља архетип Христа, као онога који страда без кривице. Постоји још једна наглашена паралела између Јова и Христа – слика безбожника који пљују у лице Јову и ругају му се, алудира на унижавање и исмевање Христа на путу ка Голготи. Како наглашава Атанасије Јевтић „само се из те христоцентричне перспективе може схватити *Књига о Јову*; Јов је сав чежња за Богом, вапај за Богом, за Христом, отуда његова вера у васкрсење. Јов је носталгија за живим Богом“²⁵. Сам је Нови Завет, како је то и Јустин Ћелијски истицао, беспримерно нов фактом Васкрсења Христовог, које је својом природом, карактером и стварношћу у историји света јединствени догађај²⁶. Према Миловану Миодраговићу, „Јов у својој агонији говори као човек који се успротивио егзистенцијалном скандалу и смрти, и што је најинтересантније, као човек вере који, иако у агонији, одбацује богохулство *прокуни Бога на умри*, и у истом моменту тражи присуство Бога који воли. Циљ ове књиге је пре да унутарње среди, да ситуира слабог, разбијеног човека упућујући га ка Богу, светом и свемогућем, али Богу који љуби“²⁷.

20 „Malo bi bolje živovao /da mu nebeskog sjaja odblesak nisi dao;/on zove umom to, a uma sav mu smer/da bude zverskiji no svaka zver“ (Gete, 2004: 18).

21 Достојевски 1972, 305.

22 Наведено према преводу Ђ. Даничића, издање: *Свето писмо* 1975.

23 Нада у васкрсење јавља се и раније у 14. глави: „Кад умре човек, хоће ли оживјети? Све дане времена које ми је одређено чекаћу докле ми дође промјена. Зазваћеш и ја ћу ти се одазвати; дјело руку својих пожељећеш.“ (Јов 14,14-15)

24 Види: Фридман 2012, 30

25 Јевтић 2016

26 Поповић 2004, 782-783.

27 Миодраговић 1985, 139

Јова, иако на моменте запада у малодушност, духовно снажи управо чежња за првобитним јединством са Богом, он истрајава захваљујући „носталгији за рајем“ како је назива М. Елијаде, а која тиња у сваком човеку као „жеља за нечим *потпуно различитим* од садашњег тренутка, у крајњој линији за нечим неприступачним или неповратно изгубљеним“²⁸. Будући да Јова можемо посматрати као пралик Христа, тако се и „Књига о Јову, мада се сврстава у мудросну књижевност и садржи похвалу мудрости, не може разумети само на основу канона мудрости, већ изискује помоћ пророчанске перспективе“²⁹.

У тринаестој глави књиге акценат је на опозицији говор-ћутање. Јов, наиме, опомиње пријатеље да заиста чују његове речи, јер му се чини да је оно што до њих допире устину само тишина зато им поручује: „Слушајте пажљиво речи моје, нека вам до ушију допре оно што ћу вам рећи“ (Јов 13,17). Пошто безумно говоре прекорева их да ћуте, јер су њихове речи безвредне, ни они сами не верују у њих, њихове речи су прах и пепео, попут глиненог штита којима се сваки лицемер који нема чврстог упоришта заклања: „Ћугите и оставите ме, пустите ме да говорим, а онда нека ме снађе шта год било. [...] Кад бисте барем ћутали, па да тиме мудрост покажете!“ (Јов 13,13-17) Има ли краја њиховим испразним речима, пита се Јов? Док, за разлику од њих, за себе каже: „Ако и даље будем ћутао, умрећу!“ (Јов 13,19)

Јовов вапај за божанским гласом лајтмотивски се провлачи у тексту као позив Богу да прекине тишину, да му одговори, да се јави и разреши његову судбину: „Али ја бих хтео да се обратим свемоћном“ (Јов 13,3); „Кад би барем имао некога да ме саслуша“ (Јов 31, 35). Уколико би чуо и сазнао оптужбу „свезао би је себи око главе као круну раскошну (Јов 31,6)“. Софар, такође, призива Творца да их упуте у тајне мудрости: „Али кад би барем Бог проговорио и отворио усне своје да ти се обрати!“ (Јов 11,5). Елијуј у свом говору оптужује Јова како свом греху још и побуну додаје „и гомила речи своје против Бога“ (Јов 34,37). Уверен је да Јов говори испразно, богохулно је и само такво директно обраћање Богу, те му каже да ћути а да ће га он научити мудрости. А затим млади теолог додаје како „Јов узалуд отвара уста своја, знања нема, а речи гомила“ (Јов 35,16). Међутим, ако имамо у виду старозаветну повест знамо да је управо такав, непосредан, однос пророка премудрости Богу, Јеремија, Језекиљ, Давид, Исаија сви се они на тај начин Богу обраћају. И док Јов говори како би себи олакшао муку, како би покушао да речима себи и другима одгонетне смисао патње која га је задесила, дотле га речи дојучерашњих пријатеља дубоко погађају и додатно унижавају. Деветнаеста глава почиње Јововим питањем упућеним прогонитељима – „Докле ћете мучити душу моју, И сатирати ме речима?“ (Јов 19,2), а завршава се његовом жељом да повест о његовој патњи остане записана, гвозденом писаљком урезана у камен као прича и поука будућим нараштајима, не би ли се на тај начин оставио траг о праведнику који страда без кривице и уједно победила тишина и мук.

Ако у лику Јова постоји побуна, на којој на пример инсистира Морис Фридман видевиши у њему архетип побуњеника, она лежи у томе што егзистенцијом својом и сопственим искуственим примером опонира дотадашњим религиозним учењима, као и у његовој вољи и жељи његовог срца да се обрати Богу и да чује одговор, да победи тишину. Јов не жели да се лицемерно покаје, онако како му то пријатељи саветују, већ каже и ако Бог реши да га убије чекаће али ће ипак и даље бранити пред њим свој пут који јесте пут праведника: „Премда нема неправде у рукама мојим, и молитва је моја чиста“ (Јов 16,17). Лицемерје је Јову страна и огавно, лицемери једино не смеју пред

28 Елијаде 1999, 17

29 Fraj 1985, 166

Бога како каже. Узда се у Јахвеа, који ће на крају посведочити о његовој праведности. „Неће усне моје говорити безакоња, нити ће језик мој изрицати пријеваре. Не дао Бог да пристанем да имате право: докле дишем нећу одступити од своје добротe“ (Јов 27,4-5)³⁰, поручује иследницима. Узда се у своје срце, уверен да ће се на крају открити ко га је оклеветао, те он не жели да се лицемерно покаје за нешто што није учинио, јер такви су Богу најомраженији.

Јовова судбина не може се разрешити без богојављења које је у својој тужбалици призивао. Захваљујући сопственом подвигу постаје привилегован да гледа Бога лицем у лице, да му се сам Јахве обрати. Пред божанским откривањем, епифанијом Јов и пријатељи занеме. Бог у свом говору смешта човека у оквире његове људске природе, упућујући опомену да је људска мудрост ограничена у погледу на божанску перспективу, те да угаони камен васељене човеку остаје недоступан. Потребно је нагласити да Бог не откривљује Јова, у епилогу се потврђује његова праведност, а пријатељи бивају опоменути стога што су лажно оптуживали праведника. Њима је потребно очишћење, а Јов као свештеник једини може као апсолутно чист да се помоли за њихов спас. На тај начин остаје веран слици коју о њему имамо с почетку *Књиге*, где је приказан као праведник који својим делањем освештава ванрајску природу.

Извори

- Višić, M. (2008): *Poeme o Jovu*. Podgorica: Unireks.
- Достојевски, Ф. М. (1972): *Браћа Карамазови*. (Ј. Максимовић, прев.). Београд: Просвета.
- Gete, J. V. (2004): *Faust*. (В. Живојиновић, прев.). Podgorica: Biblioteka Vijesti.
- Свето писмо или Библија Старог и Новог завета* (1975)(Ђ. Даничић, В. Караџић, прев.). Београд: Издање британског и иностраног библијског друштва.
- Свето писмо или Библија Старог и Новог завета: нови савремени превод* (2010) (Превод припремио: Институт за хебрејски језик, Београд). Београд: Метафизика.

Литература

- Евдокимов, П. (2001): „*Луда*“ љубав *Божјија*. (Ј. Вујковић, Хиландарски монаси, прев.). Света Гора Атонска: Манастир Хиландар.
- Елијаде, М. (1999): *Слике и симболи: огледи о магијско-религијској симболици*. (Д. Јанић, прев.). Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Јевтић, А. (2016): *Теодицеја у Књизи о Јову*. Предавање на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, 18. маја 2016. <<http://athanasios.org/index.php/library/audio/137-teodiceja-u-knjizi-o-jovu>> (23.02.2017.)
- Jung, K. G. (1978): *Психолошке расправе*. (Т. Бекић, прев.). Нови Сад: Matica srpska.
- Kolakovski, L. (1990): *Кључ небески: Разговори са ђаволом*. (Р. Вујић, прев.). Београд: BIGZ.
- Костић, Д. (2014): „Како човек да доспе до Бога (*Књига о Јову*)“*. Црквене студије*. 11. стр. 469-497.
- Мењ, А. (1997): *Радосна вест*. (В. Меденица, прев.). Београд: Логос.

30 Наведено према преводу Ђ. Даничића, издање: *Свето писмо* 1975.

Миодраговић, М. (1985): „Проблем страдања по Књизи о Јову“. *Теолошки погледи*. 18. 1-3. стр. 133-141.

Поповић, Ј. (2004): *Догматика Православне Цркве III*, Београд: Задужбина „Свети Јован Златоусти“ Аве Јустина Ћелијског; Ваљево: Манастир Ћелије.

Svensen, L. Fr. H. (2006): *Filozofija zla*. (N. Ristivojević Ranković, prev.). Beograd: Geopeotika.

Fraj, N. (1985): *Veliki kod(eks): Biblija i književnost*. (N. Milić, D. Kujundžić, prev.). Beograd: Prosveta.

Fridman, M. (2012): *Problematicni pobunjenik*. (I. Javor, preveo). Beograd: Službeni glasnik.

Harrington, W. J. (1993): *Uvod u Stari zavjet: spomen obećanja*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Хејстад, У. М. (2011): *Културна историја срца: од антике до данас*. (А. Дреновац, прев.). Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Ševalije, Ž; Gerbran, A. (1983): J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Rijecnik simbola*, Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.

Jelena N. Arsenijević Mitrić

SEVEN DAYS OF SILENCE IN *THE BOOK OF JOB*

The paper analyses the dialectics of the unspoken and spoken in *The Book of Job* from the Old Testament. It emphasizes the problem of misunderstanding and the impossibility of authentic communication between Job and his friends. Job's situation is something essentially new for them, inconceivably and inscrutably, and entirely in the contrast with the classical teachings which they stand for. Fear, hypocrisy and dogma are the obstacles that disable empathy and inhibit them from truly embracing the sufferer. It has been showed that Job's mainstay was neither his friends nor his wife, but it was only Yahweh as the only existential exit. After the spiritual crisis and persisting with the traditional understanding of human life as a shadow which goes to Sheol, Job is experiencing the radical transformation and comes to the unique anagnorisis, when he testifies about stepping out of that seemingly fragile human existance. Job is one of the first who looks beyond the boundaries of death, expressing the fate in the resurrection, not only spiritual, but also corporeal resurrection. His destiny is the announcement of the future suffering of Christ, thus he represents the archetype of Christ who suffers without guilt.